

A „tüneményes ember”

Jáki Sándor Teodóznak (OSB), a Lakatos Demeter Csángómagyar Kulturális Egyesület elnökének 80. születésnapjára.

Bíró László püspök úrtól kölcsönöztem a címben szereplő kifejezést, ő nevezte így Jáki atyát 75. születésnapja alkalmából, „A népének, mint a hagyományos vallásgyakorlat egyik legfontosabb eleme” címmel rendezett tudományos ülésen elhangzott köszöntőjében. Ennél kifejezőbben én sem tudnám jellemezni varázslatos egyéniségét, korát meghazudtoló mozgékonyágát, égitestekhez hasonló útjainak többé-kevésbé kiszámítható, vagy éppen kiszámíthatatlan pályáját. Mert ha Győrben keressük, a Bencés-rendházban, nagyon valószínű, hogy Moldvában jár, vagy – ahogy a rendház kedves telefonközpontosa szokta mondani – valahol Erdélyben *tekereg*. Ha Erdélyben, vagy Etelközben nyomoznánk, valószínűleg a Zobor-vidék magyar falvaiban hirdetné az ígét azoknak, akik máskülönben nem hallanának templomaikban magyar nyelvű misét, prédikációt. A Lakatos Demeter Egyesület titkáráként egyik legnehezebb feladatomból, hogy mint elnökünkkel rendezvényeinkhez neki is megfelelő időpontot találjunk. Jáki atya élete nyolcadik évtizedének hajnalán is erős, érces hangon prédikál, énekel, avat vagy búcsúztat, ha úgy hozza a sors. *Tüneményes ember* tehát, aki hol itt tűnik fel, hol ott, hol pedig amott.

Legelső alkalommal 80 esztendeje tűnt fel, mikor megszületett Győrben, 1929. május 12-én. 65 esztendeje, 1944. decemberében lépett a Bencés rendbe, 1946-ban tette le az egyszerű, 1950-ben pedig az ünnepélyes fogadalmat, és 57 esztendeje, 1952-ban szentelték pappá Pannonhalmán. Az 1950-es években Győrött volt gimnáziumi tanár, és a bencés templom kántora. A budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán szerzett középiskolai énektanári és karvezetői diplomát, közben hol Sopronban, hol Győrött szolgált kántorként. 1967-től 1991-ig a győri Hittudományi Főiskola és a budapesti Nyári Kán-

Jáki Teodóz atyát az érdi Bukovinai Székely Népdalkör asszonyai köszöntik a Lakatos Demeter Csángómagyar Kulturális Egyesület ünnepségén (Halász Péter felvétele)

torképző tanára, ugyanekkor a győri székesegyház Palestrina-kórusának karnagya, majd a győri bencés templom kamarakórusának vezetője. Ezzel az együttessel számos koncertet adott a Felvidéken, Kárpátalján, a Délvidéken, valamint Olaszországban.

Igyekeztem olyan mozzanatokat említeni tisztelt és szeretett elnökünk életéből és munkásságából, amit ebben a körben talán kevésbé ismernek, vagy legalábbis nem köztudomású. Mert azt ugyebár mindenki tudja – ha máshonnan nem, hát a Magyar Katolikus Lexikon V. kötetéből –, hogy Jáki atya csángókkal való kapcsolata – saját bevallása szerint – 1939-ben kezdődött! Tehát amikor én megszülettem, ő már pontosan tudta, hogy az egykori Etelközben hol élnek csángómagyar testvéreink. Hogy honnan tudta? Akkor került először a kezébe Kogutowicz iskolai atlasza, amelyben Magyarország néprajzi térképén feltűnt neki „a Keleti-Kárpátokon túl a kékes román »tengerben« néhány piros pötty”. A tizesztendő Jáci Sanyikának szerencséje volt, mert sem Kogutowicz előtt, sem azóta nem jelent meg olyan hivatalos magyar földabrosz, amely föltűntette volna Moldva magyarságát, a csángókat. A Jóisten tehát még idejében kezébe adta a tudás kulcsát: történelmi Magyarország határain túl, Moldvában és Bukovinában is élnek – részben éltek – magyarok. Ő pedig csaknem negyven esztendő múltán, 1978-ban *bédugta* ezt a kulcsot a zárba, és – elfordította. Akkor járt ugyanis először Moldvában, s az történt vele is, amitől annyiszor óv másokat arra intve őket, hogy ne kezdjenek foglalkozni a moldvai csángókkal, mert nem tudják abbahagyni.

Azt is tudjuk továbbá, milyen bensőséges, baráti, sőt testvéri kapcsolatban állt Domokos Pál Péterrel, akinek áldásával indult minden moldvai útjára, s aki úgy dedikálta neki könyveit, hogy „Teodóznak, édes testvéremnek”. Ő is ajánlhatta volna könyvét hasonló szöveggel, ha Péter bácsi időközben meg nem tér ahhoz a Szent Istvánhoz, akinek vérrrel és karddal szerzett országából ő soha egyetlen négyzetméterről nem volt hajlandó, még gondolatban sem lemondani.

Ez a könyv, a „*Csángókról, igaz tudósítások*” című, csak egy kicsi részét tartalmazza annak a sok élmenynek és tudásnak, amit Jáki atya hetvenegy moldvai útján hallott, látott – és megérezett. Szám szerint 58 „igaz tudósítás”-t olvashatunk ebben a könyvben, s csak sajnálni tudjuk, hogy azóta nem szaporodott a számuk, vagy ha szaporodott is, nem jelent meg belőlük egy sem. Mert ami abban a *páratlan* könyvben benne van (értve alatta *egyedi* voltát és *egyedülálló* értékét), azt senki más nem tudja, senki más nem tudná megírni. Olyan meglátásokkal, olyan felismerésekkel találkozhatunk könyvében, amikhez Teodóz atya egyházi műveltségének és papi elhivatottságának kellett ötvöződnie a hetvenegy moldvai út tapasztalatával, azzal a kapcsolati tőkével, amit húsz esztendő alatt a csángók között összegyűjtött. Csak ezzel a tudással és lelki felkészültséggel készülhetett ez a könyv, a miből hirt kapunk a különös körülmények között elhunyt, pappá titokban szentelt *dr. Benedek Márton* orvosról, akinek halála után trunki háza előtt rózsairratívá, *rózsabüszűvé* vált a kút vize. Aztán az áldott emlékü *Gyergyina János* páteréről, aki az 1950-es években – nem püspökére, hanem saját lelkiismeretére hallgatva – kéthetente magyarul is prédikált a lészpedi csángóknak, amíg el nem hurcolták a Duna-deltába. Pontos és megbízható adatokat tudunk meg arról is, hogy a moldvai csángók román eredetét hirdető kollaboráns, nacionalista szervezet névadójának, *Dumitru Mártin*ának – alias Mártonos Demeternek – Szabófalván magyarként született édesapja mikor tanult meg egyáltalában románul. Olvashatunk a Nyitra melletti Zobor-vidék Zsére faluja közösségének a Szeret menti Forrófalva katolikus gyülekezete leégett temploma újjáépítéséhez több mint száz esztendeje nyújtott segítségéről. S megtudjuk, hogy a moldvai leírásokban szinte mindig csak mellékesen szereplő Szászokton milyen sokan és jól beszélnek magyarul.

Rendkívül fontos, amit Jáki atya a magyar szenteknek a moldvai katolikus templomokból való fondorlatos kiszorításáról ír. Számos új adalékkal gyarapítja a Szent István magyar király mennyei oltalma alól kivett templomokra vonatkozó ismeretünket, és szinte teljesen új, amit Vizantea egyházának szellemi eltulajdonításáról ír. Tudvalevő ugyanis, hogy a római katolikus templomok patrocíniumát csak az illetékes vatikáni egyházi hivatal engedélyével lehet megváltoztatni. Jáki Teodóz detektívhez illő – hiszen bűncselekményről van szó – módszerekkel, több tanú meghallgatásával nyomozta ki, hogy a ma „Mária mennybemenetele” tiszteletére szentelt templomnak 1878 előtt ki volt a védőszentje? Mikor volt a búcsúja? *Eeső kapálaskor*: A régi védőszentnek képe volt, vagy szobra? *Szobor, szobor*. Férfi szent volt, vagy női? *Férfi, férfi*. Mi volt rajta? ... *hosszú papi-gúnya*... Sfantu Ladislau – *Szent László!* – böki ki végre egy öreg csángó ember. Teodóz atya és útítársa boldogan dőlnek hátra székükben: „... ezért a két szóért jöttünk Vizanteába!”

Még hosszasan folytathatnám Jáki Sándor Teodóz csángókról szóló igaz tudósításainak méltatását, amit meg is tettem a Hítel 2003. évi decemberi számában. De most inkább hiányérzetemnek szeretnék hangot adni. Hiszen az elmúlt hét esztendő során ki tudja hányszor járt Teodóz atya Moldvában, ki tudja

hányszor találkozott Etelközön kívül is a csángókkal, ki tudja hol és hányszor szolgálta a csángók megmaradásának, kultúrájuk széleskörű megismertetésének ügyét?

Pedig szeretnénk tudni. És szeretnénk olvasni az újabb és újabb igaz tudósításokat, szeretnénk hallani a csángók közt – és máshol – gyűjtött népelemek CD lemezeit, mert mérhetetlen az a kulturális kincs, amit Jáki Teodóz kazettákon, és kazettákon kívül a fejében és a szívében összegyűjtött, lelkében fõlhalmozott.

Nekünk, a Lakatos Demeter nevét viselõ Csángómagyar Kulturális Egyesület közösségének külön is sokat jelent a *tüneményes ember*, Teodóz Atya személyisége, szeretete, gondviselése. Tizenöt esztendeje vállalta el szervezetünk elnökségét, s amikor ezért a tizenöt esztendőért tolmácsolom mindnyájunk háláját, szeretném remélni, hogy mi is jelentettünk valamit számára, s közösségünkkel gazdagabbá vált szolgálatban telt élete.

Amikor 80. születésnapja alkalmából jó egészséget és további termékeny, eredményekben gazdag alkotó esztendőket kívánunk neki, akkor szeretetünkön kívül az õzés is hangot kap ebben a jókívánásban, mert azt szeretnénk, ha munkás élete gazdag termésének minél nagyobb része feldolgozva válhasson nemzetünk közös kincsévé.

Szerencsére nagyon jól tudjuk, hogy akik a csángókkal foglalkoznak, azok általában sokáig élnek, mintha egy mennyei jóvátételi bizottság legalább ebben szolgálatna igazságot szegény, meggyõztõ csángóknak. Gondoljunk a matuzsálemi kort megért Domokos Pál Péterre vagy Lükõ Gáborra! S aki mégsem ért meg ilyen szép kort, azt úgy kellett elpusztítani, mint szegény Petrás Ince Jánost, vagy Mikecs Lászlót. Kívánjuk és kérjük az Úristentõl, hogy Jáki Atya életútja is a pozitív példákat szaporítsa, a csángók javára s mindnyájunk örömére.

Ilyen emelkedett alkalomkor a próza már nem tudja követni a lélek és a szellem szárnyalását. Ezért Nagy Gáspárnak Teodóz Atya 75. születésnapjára írt versének záró soraival végzem köszöntõmet:

*Áldja Isten jó Teodóz
atyánkat ki hitben hajóz
fiatalon s nagy terüvel
orcáján mindig derüvel
megérdemli a virágot
csángó magyaroknak áldott
„szürkefejû öreg bácsó”
ennél nem lehet szebb zárzó!*

Halász Péter

A Mesternek szóltak a dalok

Barsi Ernõ köszöntése

Tanítványai, kollégái, valamint a város, dr. Faragó Sándor, a Nyugat-magyarországi Egyetem rektora és dr. Cseh Sándor dékán köszöntötte a 89 éves *Barsi Ernõ* néprajztudóst, aki több mint öt évtizeden keresztül nemzedékeket tanított, s tanít ma is a népzene, a népdal és a hagyományok szeretetére és tiszteletére. A tanítványai körében ma is méltán népszerű Ernõ bácsi most sem hagyta otthon a hegedûjét – játszott sokak, sokunk örömére.

Beyer István jóvoltából soha nem hallott összeállítás szólt a kivételes tudású és nagy szeretettel oktató néprajztudós, dr. Barsi Ernõ tiszteletére, akit a neki szervezett ünnepen is jó volt hallgatni. S ugyan a díszterembe felfelé ballagva halkán megjegyezte, „már ötven éve taposom e lépcsõket”, igazából most sem látszott rajta a fáradtság, netán a köszöntõ elõtti izgalom nyoma. Az „atyamesterként” tisztelt és szeretett néprajztudós pályáját dr. Faragó Sándor rektor méltatta, dr. Ottófi Rudolf, Gyõr alpolgármestere pedig örömmel idézte fel azt a pillanatot, amikor a megyeszékhely díszpolgáraként köszönthette a kiváló tudós-tanárt. Az alpolgármester kiemelte dr. Barsi Ernõ és dr. Timaffy László közös tevékenységét, gyûjtõmunkáját, ahogy visszanyúltak a múltba, nyakukba vették a jelent, hogy megmutassák azt a jövõnek is. A tanítványokra is hasonló feladat vár. Dr. Cseh Sándor, az Apáczai-kar dékánja meleg szavakkal köszöntötte az ünnepeltet, utalt a körülbelül ötezer elõadására, legalább negyven köte-

Barsi Ernőt Lanczendorfer Zsuzsa köszönti

tére, több száz tudományos publikációjára és arra a több ezer tanítványra, akik Erdélytől Felvidékig, Écsőtől Sályig itták a Mester szavait, tanulták a gyűjtött dalokat, vagy éppen megfejtették Ernő bácsi segítségével a Szánt a babám hármás ekéjének „titkát”. A tanítványok – többek között dr. Lanczendorfer Zsuzsanna, Kovács Anna, Szabó Orsolya és a Melodiárium kórus nevében Rákóczyiné Fürstall Edit kellemes emlék felidézésével, muzsikával, énekszóval köszöntötték dr. Barsi Ernőt, aki látható meghatottsággal fogadta az est minden percét, s annyit mondott, hogy a tanítványok révén kamatos kamattal kapta vissza azt a szeretetet, amit ő adott a katedrőről.

Harczás Judit

A Honismeret Napja Szegeden

2009. március 20-án délután a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület harmadik alkalommal emlékezett meg a honismeret napjáról. 2007-ben Bogdán Lajos és dr. Szerdahelyi Péterné állított össze kiállítás az ünnep tiszteletére a Somogyi-könyvtárban. 2008-ban Makón, a József Attila Gimnáziumban Pál Lászlóné rendezésében ünnepeltünk. Az idei év programja igazán színvonalasan, szemléletesen és sokszínűen sikerült. A program helyszíne a Szeged-Móravárosi Szakközép- és Szakiskola épülete, szervezője Gergelyné Bodó Mária tanárnő, egyesületünk elnökségi tagja volt.

Bevezetőként Szabó Gábor igazgatóhelyettes köszöntötte az egyesület tagjait. Örömet fejezte ki, hogy egy civil egyesület látogatott el az iskolájukba, amelyet pár mondattal be is mutatott. Jelenlétével megtisztelte az ünnepi ülést Miskolczi János igazgatóhelyettes úr is. Gergelyné Bodó Mária baráti hangú köszöntője után következett az iskola tanulóinak műsora.

Elsőként Bél Mátyásnak, a helytörténetírás atyjának életét ismertette az iskola egyik diákja. Majd az előző héten, március 15-e tiszteletére előadott műsort játszották el a tanulók; jeleneteket adtak elő Szeged 1848-49-es eseményeiből. Az előadás közben a vetítővászonon láthattuk Szeged 1848-49-ben is álló épületeit: a Városházát, a várat, a Korda-házat, a Zsótér-házat, a Kárász-házat, a Bauernfeld-házat egykor, és a helyén épült új épület fotóit. Korda János nemzetőri ezredes és Osztrovszky József alezredes arcképét is bemutatták. A dalárda, melyet a tanulókból álló fiúkórus alkotott, a Jól van dolga...

Kossuth Lajos táboraiban, Kossuth Lajos azt izente, és a Föl-föl vitézek... kezdetű dalokat énekelte jól hallható lendületes, férfias stílusban. Felhangzott Kossuth híres toborzó beszéde: „Szegednek népe, nemzetem büszkesége”, az előadó tanuló igazán élethűen adta elő. Kossuhtal együtt harsogta a többi diák az eskü szövegét.

A műsor után iskolalátogatásra indultunk. Megtekintettük Mészáros Mihály: Ifjúmunkás című szobrát és Kiss Jenő által készített Móra-mellszobrot. Mindkettő megtalálható Tóth Attila: Szeged szobrai és muráliai című könyvében. Az intézmény folyosóján kis néprajzi gyűjteményt rendeztek be a tanulók által összegyűjtött anyagból. Mi, a Honismereti Egyesület tagjai nagy örömmel néztük ezt a kiállítást, követendő példának tartjuk más iskolák számára is. Láttunk néhány igazi ritkaságot is, a tanoncok szakrajzait tartalmazó könyvet az 1890-es évek elejéről. Az iskola főépülete eredetileg ideggyógyintézet volt, itt halt meg Juhász Gyula. Az ő emléktábláját is megnéztük az udvaron.

Bodó Ferenc műszaki tanár kalauzolásával megtekintettük az épületgépész, vegyész, elektrotechnika laborokat, valamint a Wiessmann-labort. Szakmailag nem értünk ezekhez a dolgokhoz, de Bodó Ferenc lelkesedése, kitartása jó példa mindannyiunk számára. Jó látni, hogy nem csak a Honismereti Egyesület tagjai között vannak munkájukat hivatásként végző pedagógusok.

Az ünnepi műsor, és az intézmény bejárása után, zsiros kenyér mellett beszélgettünk még sokáig. Köszönjük Gergelyné Bodó Máriának, hogy megszervezte ezt a családias délutánt, a kedves vendéglátást, és a szereplő diákoknak a színvonalas előadást. Úgy láttuk, mindannyian szívvel-lélekkel készültek a honismeret napjára.

Vargáné Nagyfalusi Ilona

A Karácsonyi János Honismereti Egyesület húsz éve

1989. december 15-én 14 órakor számos pedagógus, helytörténész, muzeológus, levéltáros jött össze a Békés megyei Művelődési Központ MEDOSZ termében, hogy kifejezzék egyesületté válni akarásuk szándékát. Az 1980-as évek elejétől kezdve a honismeretet kedvelők már rendszeresen szervezték közös programjaikat szakköri formában, vagy a Hazafias Népfront honismereti munkabizottságaiban, de most az „Új idők új szelei” beköszöntöttek a civil társadalomba is, és az öntevékeny tagok egy új fómában vélték megtalálni az önálló cselekvés színterét: az *egyesületekben*.

Személyes ismerőseink megkeresésével párhuzamosan kérdőívet és meghívót küldtünk a megye művelődési házaiba, iskoláiba s a fenti nevezetes napon 19 fő részvételével megalakult a *Karácsonyi János Békés Megyei Honismereti Egyesület*. Elnöke : *Dr. Járóli József* (történész, levéltáros), titkára: *Fabulya Lászlóné* (népművelő, pedagógus), alelnökei: *Pelle Ferenc* (tanár), *Pleskonics András* (tanár), titkárhelyettes: *Ancsin Pálné* (tanár), gazdasági felelős: *Novák Andrásné* (könyvelő). Tagjaink között egyéni és közösséget képviselők egyaránt voltak-vannak.

Miért éppen a Karácsonyi János nevet választottuk?

Mert Karácsonyi János volt, aki történetírói munkásságával példája lehet minden történelmet, helytörténetet szerető békés megyei kutatónak. 1858. december 15-én született Gyulán. Egyszerű iparos család gyermekeként emelkedett a nagyváradai nagyprépostsági rangra, és társadalmi elismertsége mellett tudományos munkássága is kiemelkedő. Ő írta meg Békés vármegye története című három kötetes monográfiát, amelynek alapján a Magyar Tudományos Akadémia 1896-ban tagjai sorába választotta.

Alapszabályunkat igen alapos megtárgyalás után, különböző szempontokat figyelembevéve, sikerült minden résztvevő melegezésére megformálni. Küldetésünk így hangzik: „Mindazon egyéni és közösségi tevékenységek támogatása, ami az ország és a lakóhely, a szülőföld és a környező térség történelmének, kultúrájának jobb megismerését szolgálja. Vállaljuk a társadalmi önismeret segítségét, a hagyományok ápolását, a kulturális, természeti és települési értékek megőrzését, gazdagítását, terjesztését – beleértve a nemzetiségi etnikai csoportokat is. Történelmi nagyjainkról, évfordulóinkról a méltó megemlékezés szintén vállalt feladataink közé tartozik.”

Első nagy megméretésünk volt 2001-ben a XIX. Országos Honismereti Akadémia, amit a Honismereti Szövetséggel és a nekünk háttérrel adó Megyei Művelődési Központtal valósítottunk meg. Az Aka-

démia Teleki Páltól kölcsönzött mottója – „Nem a társadalmat kell államosítani, hanem az államot társadalmisítani” – szinte sugallta a társadalmi együttműködés gyümölcsöző voltát. Egyesületünk tagjai sok ötlettel, felajánlott lehetőséggel bővítették az Akadémia színvonalát.

Az Akadémia elmúltával jöttek a szorgos hétköznapok. Mivel Békés megyében a megyeházán működő Megyei Tudományos Tanács vállalt feladata volt a tudományos kiadványok megjelenítése, így számunkra a *gyakorlati munka segítése volt az elsődleges cél*. Szakkörvezetők módszertani napjai, táborok szervezése, tábori munkához segítségnyújtás stb. Hálózati munkánk eredményeképp 22 olyan honismereti, helytörténeti szakkörrel, egyesülettel bővült az egyesületünk, akik még ma is folyamatosan tevékenykednek.

A kezdeti időkben *Balogh György* mezőkovácsházi könyvtáros, *Rindó József* és neje kondorosi tanár házaspár, *Borbíró Lajos* fűzesgyarmati helytörténész, *Miklya Jenő* szeghalmi tanár, *Takács László* hattonyai középiskolai tanár, *Kiss Horváth Sándor* orosházi helytörténész, *Pleskonics András* pusztaföldvári tanár, *Nagy Ferencné* mezőberényi népművelő, *Pelle Ferenc*, *Hankó András* békéscsabai helytörténészek, *dr. Jároli József* történész és levéltáros mutatták a példát, hogyan kell a helyi értékeket szisztematikusan gyűjteni, rendszerezni és megjeleníteni. Több tapasztalatcsere utat szerveztünk, hogy tanulhassunk egymástól. Sajnos, alapító tagjaink egyike-másika már elköltözött a földi létből, de mi továbbra is hálásak vagyunk azért az elkötelezett magas szintű munkáért, amit tanulhattunk tőlük.

Megyei táboraink főleg gyerekeknek és középiskolai diákoknak szerveződtek, hogy minden ideológiai manipulációt kiiktatva, ismerjék a múlt történéseit, becstüljék szüleik, nagyszüleik napi küzdelmét, akiknek olykor az életben maradásért kellett helyt állni. Hiszen tudtuk valamennyien, hogy a történelem tankönyvek nem mindig az igazságot tartalmazták. Dombegyháza, Bélmegyer, Battonya, Geszt, Medgyesegyháza voltak a néprajzi, szociográfiai, szociológiai, helytörténeti táborok helyszínei. Különbösen emlékeztetők voltak azok a komplex táborok, ahol a színjászokkal összevonva dolgoztunk, s a tábor végén a problématérkép mellett szerkesztett műsorban mutattuk be a helybelieknek a tőlük gyűjtött, feldolgozott anyagot. Mezőhegyes, Békés-Tarhos, Battonya, Sarkad, Gyula sőt 1992-ben Nagymuzsalyon-Kárpátalján is megszerveztük ezt a típusú tábort, Kovács Katalin és a helybeli Vidnyánszky tanár házaspár segítségével.

1996-ban a Millecentenárium évében két nagy rendezvényünk is volt: a Körösvidéki Drámapedagógiai Társasággal, az Országos Honismereti Szövetséggel, a Vésztői Sinka István Művelődési Központtal az Erdélyi Drámapedagógiai Társasággal, a Jugoszláviai Magyar Művelődési Társasággal és a Megyei Művelődési Központtal közösen megrendeztük Vésztő-Mágoron a tizenéves gyermekek számára a „*Sámándobok szójlatok!*” Kárpát-medencei történelmi játszóházat közel 300 fő részvételével.

Ugyanebben az évben indítottunk megyei támogatással egy 10 előadásból álló *Milleneumi Diákakadémiát* középiskolások számára, melynek központi témája természetesen a honfoglalás volt. A téma legjelesebb szakértői, kutatók, történészek, régészek tartottak hétvégeken előadást 50-60 megyei középiskolás számára. Célunk kettős volt; a) olyan információkhoz juttassuk a fiatalokat, amelyek nem szerepelnek a történelemkönyvekben, b) élővé tegyük a múlt szereplőit, hiszen az élmények segítségével még inkább elmélyíthető egy tudásanyag. (Ez utóbbit hivatott szolgálni a történelmi játszóház. Október végén zárult a kétnapos *Országos Honismereti Diákakadémiával*, ahol a diákok saját kutatásaik ismertetése mellett mellett megemlékeztünk névadóinkról is, élvezhettük Kerezsi Ágnes, a chanti sámnok kutatójának élménybeszámolóját, és Aradon elhelyeztük a vértanúk emlékművénel a megemlékezés koszorúját. Ekkor határoztuk el az Országos Honismereti Szövetséggel együtt, hogy az Országos Honismereti Diákakadémiát – hasonlóan a felnőtt Akadémiához – minden évben megrendezzük. Még kétszer Békéscsaba adott otthont a rendezvénynek, majd 1999-től országos vándorlásba kezdett. Minden évben más-más megye szervezi, ezzel is segítve a hon jobb megismerését.

1994-ben változás történt az egyesület élén. Dr. Jároli József sok munkájára való tekintettel lemondott elnöki tisztéről, alelnökként maradt tovább az egyesületünk tagja. *Dr. Krupa András* néprajzkutató vette át tőle a stafétát.

1997-ben szerveztük meg a két határt is átívelő „*A térség, amiben élünk*” elnevezésű hároméves határmenti multikulturális projektet. A térség amiben gondolkodtunk: Békés–Csanád–Csongrád–Zaránd–Torontál megyék területe. E táj történelmének megismerése elválaszthatatlan a környező nemzetiségek csoportjainak megismerése nélkül. Példaértékűnek tartjuk ezt a programot, hiszen Arad, Horgos, Szeged, Békéscsaba civil szervezetei és tudományos intézményei fogtak össze, hogy középiskolások diákok, egyetemisták számára szakszerű vezetés mellett terepet adnak a magyarok és nemzetiségek évszázados együttélésének kutatásához, hogy szemügyre vegyék a magyarság és a különböző nemzetiségek azonosságait és különbözőségeit. Néprajz, történelem, szociológia és rituskutatás folyt párhuzamosan a programban. Magyarországon a négy nemzetiségű Elek városka, Romániában a háromnem-

zetiségű Mácsa település, Vajdaságban Horgos falu lett volna a kutatómunka színhelye. Az első két helyen sikerült megvalósítani a tábort, a délszláv háború a horgosi tábor megszervezését lehetetlenné tette. (Sajnos, ez a háború is adalékkul szolgált a projecthez). Bár anyagi hiánya miatt a tervezett három nyelven nem sikerült a kutatás összegzését megjelentetni, de a magyar nyelvű kiadvány is jól dokumentálja azt a munkát, amit a résztvevők végeztek a három év során. Dr. Juhász Antal, Dr. Jároli József, Dr. Pászka Imre, Elena Rodica, Colta Demsea Dan, Gémes Balázs, Matekovits Mihály és Fabulya Lászlóné szakmai és szervezői vezetésével folyt a 3 határon is átívelő kutatás.

A munka egyik folytatásaképpen megszerveztük 2001 őszétől a csaknem egy évig tartó „*A velünk élő nemzetiségek*” programsorozatot, melynek kapcsán minden hónapban bemutattunk egy-egy Békés megyében élő nemzetiséget, kultúrájával, gasztronómiájával együtt.

2000-ben, hasonlóan az millectenáriumhoz, ismét Vésztfő-Mágor adott helyet a háromnapos, határon átnyúló „*Zúgatók harangok*” történelmi játszóháznak. És szintén ebben az évben szerveztük meg „*A csodaszarvas nyomában*” gyermektábort Békéscsabán, melynek mód- szeriani fűzetét is megjelentettük.

Azok a határon átnyúló kapcsolatok, amelyeket még 1993-ban és 1994-ben alapoztunk meg, és 1996-tól Térségi Együttműködési Szerződésben rögzítettünk az új évezredben is továbbműködtek. Kevermesen a Bozó házaspár által kialakított helytörténeti gyűjtemény portája alkalmasnak mutatkozott gyermektábor megszervezésére is. Az első 2001-ben szerveztük a polgárőrségtől kért ágyakon, kollégiumtól kölcsönzött plédekkel takarózva. Am az Aradról, Horgosról és Magyarország különböző helyeiről érkezett gyerekek mit sem tudtak a szervezési gondokról. A dohánytermelő falu múltja, a terpmunka, a gyűjtés és persze a szabadidős tevékenységek olyan jó élményekkel töltötték el őket, hogy megfogalmazódott az újbóli találkozás igénye.

2002-től így kiemelt programmá vált a „*Föld adta sors*” határon átnyúló gyermektábor, melyben egyesületünk több tagja is tevékenyen részt vesz. Bozó Vilmos és neje Sági Olga, Pelle Ferenc, dr. Jároli József, Fabulya Lászlóné a tábor felnőtt vezetői, velük egyenrangú segítők a határon túlról érkezett pedagógusok. Közülük is meg kell említeni Horváth Hilda horgosi magyar tanárt, ki középiskolás kísérő segítőtől vált a tábor állandó résztvevőjévé. Am Kevermesen van egy ifjú természetvédő csoport is, kik még 2001-ben általános iskolásokként vállalták föl a környék faunájának megismerését, állatvilágának védelmét. Így 2003-ban kibővült a tábor profilja a honismeret mellett természetvédelemmel is. A honismeretben témáink voltak a régi, még megmaradt kismesterségek, életútinterjúk népdalok, gyermekjátékok gyűjtése, a helytörténeti gyűjtemény leltározása, digitalizálása. Az előadások alapozták meg a faluban végett gyűjtőmunkát, s drámajáték segítségével mutattuk be az odateleültek mindennapos viszontagságait. Kézműves játszóház, sport- és szellemi vetélkedő, esti tábortűz melletti éneklés oldotta a komolyabb munkát.

A természetvédelemben a helyi növény- és állatvilág megismerése mellett kimozdult a tábor a környező tájak, települések felé is, ahol szakemberek segítségével tájékozódhattunk e terület élővilágáról. Közben felvidéki, sőt ebben az évben kárpátaljai csoporttal is bővült a tábor. Az MFB támogatásával sikerült a táborhelyet is bővíteni és módszertani kiadványt is megjelentethettünk.

Az Egyesület 2005-ben meghirdette határon innen és túl a „*Nagymamám, nagypapám mesélte*” pályázatot gyermekek részére, abból a megfontolásból, hogy ebben a felgyorsult, hajszolt világban elvesz az emlékezés lánc a nemzedékek között. Kellenek a nyugodt, meghítt percek, amikor az unoka kérdezhet arról a számára már történelmet jelentő világról, amiben a nagyszülei mindennapjaikat éltek. A történelemkönyvek nem tartalmaznak részleteket, pedig a lényeg ott rejlik a megélt történelemben. 72 pályázat érkezett, ebből 18 határon túlról. Bár jutalmat minden résztvevő kapott, de a Móra Ferenc Könyvkiadó sajnós, ígérete ellenére nem jelentett meg egyetlen kéziratot sem. Így a 2007-es pályázatban megismételt kiírás után már egyesületünk vette kézbe a kiadvány megjelentetését, s az MFB segítségével sikerült is kiadni.

2006–2007-ben egyesületünk bekapcsolódott a „*Vasárnapi Iskola*” programba, mely a határontúli magyar irodalom és történelem tanítás segítségét hivatott szolgálni. 2007-ben *Braziliából* jött vendégeink is voltak, akik a XIX. szd-ban kivándolt magyar őseik emlékeit és magyar kultúra sajátosságait keresték. Tanultak néptáncot, ismerkedtek a kézművességgel, és örömlükre felfedezték a hasonlóságot a magyar sámanéneklés és a dél-amerikai sámanéneklés között.

2008-ban a reneszánsz évről is megemlékeztünk, pályázatot hirdettünk általános iskolásoknak rajz, makett kategóriában, középiskolásoknak esszéírás kategóriában. Természetesen *Mátyás király és udvara* volt a központi téma. Az ország minden részéből és a határon túlról beérkezett szebbnél szebb rajz

zokból zsűrizett kiállítást szerveztünk Gyulán, amit utána a pályázatban részt vett iskolák egy része is kiállított. A nyertes esszéket pedig a Békés Megyei Hírlap jelentette meg.

2008-ban másik nagy határon átnyúló programot is szerveztünk. Megyénk nyolc településének honismereti gyermekprogramjaiból állt össze egy gyöngyfűzére a „*Hagyománylánc*” elnevezésű projekt. Békéscsaba, Dévaványa, Füzesgyarmat, Kardoskút, Kevermes, Kondoros, Körösladány, Újkígyós tagszervezeteink kapcsolódtak ahhoz a gyermekeknek szervezett nyári programhoz, aminek a honismeret, helytörténet, természetvédelem volt a tárgyköre. Ebből négy táborunkban határon túli gyermekek is részt vettek. E programról is készült dokumentum jellegű kiadvány.

Jelenleg megyei internetes középiskolás vetélkedőt szervezünk a Tudásházzal és a Békés Megyei Hírlappal közösen a *Honismeret Napja Napja* tiszteletére a megyei diákság számára az 1849-es események 160. évfordulója alkalmából. A *felnőttek számára* 1999-től vált hagyományossá az évenként kétszeri továbbképzés lehetősége megyei szinten. A kevermesi KEHOFA Egyesület tavasszal, cseresznyeérés idején, a füzesgyarmati Csánki Dezső Egyesület pedig ősszel, szeptemberben szervezi meg a *Megyei Honismereti Napot*. Itt előadások, megemlékezések, aktuális megbeszélések keretében találkozhatnak egyesületünk tagjai.

1996 óta rendszeresen részt veszünk Aradon, az október 6-i rendezvényeken, valamint a Békéscsabán működő Civil Egyesületek Szövetségének programjain.

A nyertes pályázatoktól függően *konferenciákat* is szervezünk, pl: 1998-ben „Fényes szellők” konferencia és kiállítás 1948-ról, 1999-ben a „A sámán nyaklánc”, 2000-ben a „Térség, amiben élünk”, 2004-ben Karácsonyi János Emlékünnepség és konferencia, 2005-ben az „Átadás-megértés-közvetítés-kölcsönösség” regionális, határon átnyúló konferenciákat. A 10 éves évfordulókat Európáig és Honismeret konferenciával, a 15 éves születésnapunkat kiállítással és a Bácsországi folyóirat estjével ünnepeltük meg.

Természetesen az *Országos Honismereti Szövetség* által meghirdetett programok mindegyikének is lebonyolítói az egyesület tagjai, hol megyei, hol regionális szinten. Itt említhetnénk az országos diákvetélkedőket, az Iskola és Honismeret konferenciát, az Akadémiákon való megyei részvételt. Jelenleg is társszervezőként dolgozunk együtt a XXXVII. Országos Honismereti Akadémia és a XIV. Országos Honismereti Diákadadémia előkészületein.

A főbb eseményeket *honlapunk* is tükrözi. Mivel egyesületünkben még nem akadt az informatika iránt oly lelkes tag, hogy minden bejövő információt azonnal föltegyünk, így kissé megkéskéve jelenik meg az a munka, amit az egyesületünk tagjai, önzetlenül, a terület iránti elköteleződésből végeznek. De reméljük, hogy az új nemzedék, aki a mi táborainkban fertőződött meg a honismeret szeretetével, hamarosan ennél megoldásában is segítségünkre lesz.

Fabulya Lászlóné

A jászjákóhalmi Horváth Péter Honismereti Kör ünnepe

Négy és fél évtizede Váradi Zoltán – a település jeles pedagógusa – hívta és szervezte honismereti szakkörre mindazokat, akiket érdekelt szűkebb pátiriájuk közelebbi és távolabbi múltja. A szakköri tagok „megvallatták” a földet, mely természetesen rejtett és rejt magában beszédes kincseket, de szemügyre vették a földfelszín tárgyi világát, a rajta élő emberek szellemiségét, gondolkodásmódját, történetét is.

Gimnazistaként lett tagja ennek a tiszteletreméltó csoportosulásnak *Fodor István Ferenc*, aki később az alapító Váradi Zoltán örökébe lépett és olyan munkát végzett választott és vállalkozó munkatársaival együtt, amely előtt méltán tisztelgett számos honismereti szakkör tagsága 2008. november 15-én. Ekkor vált nyilvánvalóvá, hogy ennek a szakkörnek messzire ható kisugárzása van. Összesen tizenhat szervezet köszöntötte a jubiláló *Horváth Péter Honismereti Kör*t. Elsősorban a Jászágó képviselőtében szóltak meg a szakkörvezetők, de Jászszentlászló, Abony, Apátfalva és Ózd képviselői is megszólaltak, hiszen ott is a jász kirajzás máig ható emléke él és némely szokást ma is a magukénak vallanak, azaz követik a kibocsátó közeg hagyatékát.

Ugyanakkor a tudomány megalapozását is jelenti ennek a szakkörnek a léte. Ezért a tudomány képviselői is megjelentek, hogy megmutassák: milyen helyet foglal el a Jászság a magyar tudományosságban, mihez szolgál alapul, mit tesz és tett hozzá az itt folyó kutatások révén annak gazdagodásához.

Dr. Fodor István régész, címzetes főigazgató Árpádról és koráról, *dr. Selmecezi László* régész a jászok megtelepedéséről tartott emlékezetes előadást, végül *dr. H. Bathó Edit* a Jász Múzeum igazgatója vallott a Jászság helytörténetéről. A zene is tisztelgett a jeles ünnepen. A helyi dalárda a Jászságban gyűjtött dalokat elevenítette fel, majd az apátfalvi *Borbély András Band* húsztagú fűvőszeneke adott rangos műsort. A közönség nagy tetszéssel fogadta a szép teljesítményt. Meghatottan hallgatták *László István Péter* helyi költő „Tanyai imádság” című versét, és *Halász Péter* – a Honismereti Szövetség elnökének – Szüle Katalin által felolvasott levelét.

Mindennek alapos és gondos támogatója, mindennapi segítője az elszármazott jászok Budapesten működő egyesülete (Jászok Egyesülete), melynek elnöke *dr. Dobos László* emelkedett szavakkal méltatta a Kört és „A Jászságért-díjas” vezetőjét, *Fodor István Ferencet*.

Nagy szerencsének tekinthető, hogy a magyar honismeret vezető szakemberei rangján értékelték ennek a körnek a munkáját, s benne Fodor István Ferenc sokoldalú munkásságát. Ezévből a Magyar Kultúra Napján átvehette a Magyar Kultúra Lovagja kitüntetést az Uránia Nemzeti Filmszínházban, majd a Magyar Sajtó Napján – március idusán – a Lant és Toll-díjat honismereti írásaiért, humoros-filozófiai cikkeiért.

Dr. Farkas Ferenc

Középiszkolások honismereti vetélkedője Balatonfüreden

Balatonfüreden a Lóczy Gimnázium adott otthont 2009. április 18-án a II. Veszprém megyei Középiszkolai honismereti vetélkedőnek. A Veszprém Megyei Honismereti Egyesület – a Veszprém Megyei Közgyűlés támogatásával – a Honismeret Napja tiszteletére évente megyénk más-más városában szervezi meg a vetélkedőt.

Balatonfüredre hét középiszkolából, 12 három fős csapat érkezett a felkészítő tanárok vezetésével a megmérettetésre. Cserép László, a város Polgármesteri Hivatalának osztályvezetője megnyitójában tájékoztatta a fiatalokat a Kultúra Városának jelenlegi fejlesztéseiről. Karika Erzsébet helytörténész ismertette a 100 éve született dr. Zákonyi Ferenc honismereti munkásságát, majd a Bél Mátyás-díjas Rásky Mihályné tanár, játékvezető méltatta a polihisztornak tartott és a „Magyarország nagy díszé” jellezővel illetett Bél Mátyás életét.

A vetélkedő kezdetén a csapatok bemutatkozásként, többségében képekkel alátámasztva ismertették iskolájuk vagy lakóhelyük történetét. Első feladatként térképen be kellett jelölniük Balatonfüred középiszkolai településeit (Papsoka, Siske, Füred, Kék, Áracs és a Magyare), majd Füred hegyeit és vizeit. Érdekes feladatnak számított a színes képeken kivetített helyi emlékjelek alkotóinak és helyeinek meghatározása. Már nehezebb feladat volt a balatoni város híres épületeinek történeti bemutatása. A villámkérdések során reformkori nagyjainkat kellett felismerniük a versenyzőknek. A rejtvényben híres füredi személyiségek neveit rejtették el, majd a Tihanyi apátság alapító levele mintájára készült ismertetőt kellett kiegészíteniük a csapatoknak. A vetélkedő befejezéséként TOTÓ kitöltésével Balatonfüred és környéke helytörténeti és természeti nevezetességeit jelölték be a középiszkolások.

A Somfai Balázs, a Veszprém Megyei Levéltár igazgatóhelyettese által vezetett zsűri az Egry József Középiszkola, Szakiskola (Zánka) „A” csapatát (Dallos Zsófia, Babodi Nóra és Baracskai Dávid, felkészítő tanár György Péter) hirdette ki győztesnek. Második helyen a Lóczy Lajos Gimnázium Két Tanítási Nyelvű Idegenforgalmi Szakiskola (Balatonfüred) „C” csapata végzett, míg a bronzérmes a Padányi Bíró Márton Római Katolikus Gyakorlóiskola (Veszprém) csapata lett. A szép beszédéért Dallos Zsófia különdíjban is részesült. A vetélkedőn résztvevők a Balatonfüred Városért Közalapítvány, a Művészetek Háza (Veszprém) könyvadományaiiban részesültek, a győztesek pedig az EURONICS Műszaki Áruházlánc ajándékát vehették át.

Bándi László

Kisebbségi néprajzkutatók elismerése

A Magyar Néprajzi Társaság PRO ETHNOGRAPHIA MINORITATUM (A Kisebbségek Néprajzáért) díját 2009-ben két néprajzkutató, elsősorban a moldvai csángók kultúrájának kutatásáért és közkinccsé tételéért kapta meg. Közöljük a díjjal járó laudációk szövegét.

DOMOKOS MÁRIA. Az MTA Zenetudományi Intézete Népzenei Osztályának vezetője. Értékes, sokrétű tudományos munkásságának kiemelkedően fontos része a moldvai csángók ügyének képviselete és néprajzi-népzenei sajátosságai vizsgálata. Tanulmányai közül többet, a téma nemzetközi érdeklődésre számot tartó volta miatt, idegen nyelven publikált. Szerkesztőként és lejegyzőként a moldvai mellett a gyimesi csángókról szóló kiadványokban is közreműködött.

HALÁSZ PÉTER. A Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus főtanácsosa. Domokos Pál Péter tanítványaként, annak halálát követően a moldvai csángómagyarok tárgyi és szellemi néprajzának első számú kutatója. Sokat tett a csángóügy társadalmi ismerteté tétele érdekében is. A honismereti és az önkéntes gyűjtőmozgalom egyik legaktívabb képviselője több mint negyven éve. 1974-től szerkeszti a Honismeret folyóiratot. 1990-től, megalakulásától a Lakatos Demeter Csángómagyar Kulturális Egyesület titkára.

In memoriam

Búcsú dr. Busa Margittól (1914–2009)

Tisztelt gyászoló gyülekezet!¹

Margitka, ahogyan az Országos Széchényi Könyvtárban ismerték, izig-véríg kutató bibliográfus volt. Könyvtáros, gyakorlatilag már az egyetemi időkben is, aztán a nemzeti könyvtári sokrétű munkakörei során, s az nyugdíjas éveiben is, mondhatni szakemberként és magánemberként egyaránt. Életének utolsó hónapjaiban is, utolsó karnyújtásaival is bibliográfiát szerkesztett!

Összegző, rendszerező képessége már az egyetemi padosorokban is előtűnt. 1945-ben fejezte be az egyetemet magyar-latin-történelem szakon, s már ekkor rábízták a tanszéki könyvtár kezelését. A nemzeti könyvtárban az igazgatási osztálytól a Kézirattáron át, s természetesen a Hírlaptáron át vezetett útja. Mindvégig könyv-, könyvtár és könyvszeretet jellemezte. E szakma iránti szeretet, odaadás és a végtelen lelkesedés volt az, ami a társosztályok munkatársai előtt is elismertséget fokozta.

Majdnem 30 esztendőn át volt az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, ezt követően még több mint két évtizedig az olvasótermek szorgalmas látogatójaként végezte tudományos kutatásait. Amikor egészségi állapota ezt már nem tette lehetővé, otthon, gazdag könyvtárának anyagát, és az évek során kigyűjtött céduláinak ezreit felhasználva végezte tovább munkáját – immár mondhatjuk – élete utolsó napjaig. Az Úristen kegyelméből: tiszta elmével – mindvégig.

Hatalmas mennyiségű, példaértékű és mérhetetlenül értékes könyvtárosi, irodalomtörténeti munkát vállalt. Emlékszem, amikor jó tíz évvel ezelőtt munkáját segitendő, maga mellé rendelhető ifjoncekat kért a könyvtártól, azok sem mindig bírták vele a tempót. Irodalomtörténészként is ugyanilyen kitartó és maximalista volt. Nem csoda, hiszen Kazinczy-kutató, Kazinczy-szerelmes volt. Egyetemi évei óta foglalkozott Kazinczy Ferenc életével, munkásságával. Az életművel kapcsolatos első bibliográfiája még 1980-ban látott napvilágot, több mint 330 oldalon, s akárcsak e nagy szerelme, Kazinczy, ő is egy értékes ügy igaz szolgálatának tekintette egész életét. Minden idegszálával és szabad akaratával.

Már nyugdíjas volt, amikor legnagyobb sajtóbibliográfiái gyűjtése, a Rákócziól az 1848-as szabadságharc végéig terjedő időszakban megjelent hírlapok és folyóiratok adatait és azok lehelhelyjegyzékét

¹ Elhangzott a temetési szertartáson Budapesten, 2009. március 23-án.